

ZAKONODAJNI URAD

**VZGOJNI, KULTURNI
IN STROKOVNI PROFIL
UČENCA OB ZAKLJUČKU
PRVEGA ŠOLSKEGA CIKLUSA
(6-14 LET)**

Priloga D

UFFICIO SCOLASTICO REGIONALE PER IL FRIULI-VENEZIA GIULIA – DIREZIONE GENERALE
DEŽELNI ŠOLSKI URAD ZA FURLANIJO-JULIJSKO KRAJINO – RAVNATELJSTVO
UFFICIO PER L'ISTRUZIONE IN LINGUA SLOVENA – URAD ZA SLOVENSKE ŠOLE
Via/ul. Sant'Anastasio, 12 - 34134 TRIESTE/TRST - tel. 040/4194.111 - fax 040/4194169

Prevedla Iva Bonè

Trst, marec 2005

UVOD

Vsaka starost in vsaka šola sta v vzgojnem pogledu bistvenega pomena za oblikovanje človekovega življenjskega načrta. Celo življenje se soočamo s potrebo po spoznavanju, preizkušanju in odpiranju novim vzgojno-izobraževalnim izkušnjam. Vsakega posameznika je treba v vseh življenjskih obdobjih čim bolj spodbujati, upoštevati njegovo raznoliko osebnost in njegove sposobnosti ter le-te razvijati v prave "veščine". Kdor ni bil deležen primernih vzgojnih spodbud, mora zato imeti možnost, da zamujeno nadoknadi. Če je namreč po eni strani res, da funkcije, ki jih ne izkoriščamo, počasi odmirajo ali vsaj, da je odziv počasnejši, drži tudi, da sta človekov um in izkustvo tako kompleksna in prilagodljiva, da lahko vsakdo v življenju zamujeno nadoknadi ter postopno izboljša svojo osebnost in kulturo, v splošnem ali v specifičnem pogledu.

Iz istih razlogov človek, ki je bil deležen pomembnih vzgojnih spodbud v občutljivem obdobju svojega razvoja ali v zgodnjem življenjskem obdobju, še ne more biti gotov, da ne bo s časom izgubil pridobljene prednosti in prenehal biti konkurenčen. Pri vsakem posamezniku se namreč vzgoja začne z rojstvom in se zaključi ob koncu življenja. Označujejo jo uspehi in neuspehi; nič ni torej trajno doseženo, kakor tudi ni nič za vedno izgubljeno.

Ta gotovost predstavlja veliko spodbudo in vliva zaupanje v lastne sposobnosti vsakemu človeku, začevši s tistimi z "drugačnimi sposobnostmi". Sicer pa nobena prizadetost ne omejuje osebe v celoti na kako njeno pomanjkljivost. Nikogar ne označujemo z omejevanjem.

Namen vzgoje je namreč, da spodbudi razvoj vseh človekovih sposobnosti in ovrednoti vse možnosti, ki se ponujajo v posameznih razvojnih fazah: le tako bo mogoče doseči uravnotežen razvoj, tak, ki se opira na močne točke, da odpravi šibke, predvsem tedaj, ko se situacija ne premakne z mrtve točke. Tako tudi primeri posebno nadarjenih posameznikov na kakem vzgojnem ali kulturnem področju ne smejo biti opravičilo, da bi ostale zanemarjali ali jih pustili ob strani.

Vzgoja torej odklanja katero koli pristranskost in je stalno usmerjena v harmoničen, enovit in celosten razvoj vseh človekovih razsežnosti, v vseh trenutkih njegovega življenja.

V okviru teh predpostavk predstavlja prvi cikel šolanja, od 6. do 14. leta, temeljni prehod za oblikovanje "življenjskega načrta" vsakega človeka, ker nudi vsakemu mladostniku podlago, da se pozitivno sooča z bodočimi izkušnjami, ki so značilne za drugo stopnjo vzgoje in izobraževanja. Omogoča mu tudi, da se v tem razvojnem obdobju pozitivno sooča s problemi vsakdanjega življenja in odgovornega vključevanja v družinsko, družbeno in državljansko stvarnost.

RAZČLENITEV PROFILA

Vzgojni, kulturni in strokovni profil, ki tu sledi, vključuje to, kar naj bi 14-letni mladostnik vedel in znal narediti, da bi lahko bil tak človek in državljan, kot od njega lahko pričakujemo ob koncu prvega ciklusa šolanja.

Lahko sodimo, da je dosegel ta cilj, če so se predmetno in medpredmetno znanje (znati) ter operativne spretnosti (znati delati), ki jih je pridobil in uporabljal v formalnem sistemu (v šoli), izven tega (v drugih vzgojnih ustanovah) in v neformalnih odnosih (v celotnem družbenem življenju), razvili v osebne veščine.

Menimo, da je mladostnik "pridobil veščine", ko izkorišča vse svoje sposobnosti ter s pridobljenim znanjem in spretnostmi:

- oblikuje svojo osebno podobo in se z njo predstavlja drugim;
- sodeluje z naravnim in družbenim okoljem ter skuša nanj pozitivno vplivati;
- rešuje sprotne probleme;
- razmišlja o sebi in usmerja svojo rast, tudi tako, da ob potrebi prosi za pomoč;
- razume kompleksnost simbolnih in kulturnih sistemov in njihov pomen;

- si izoblikuje estetski čut;
- daje življenju smisel.

Pričakovani profil ob koncu prve stopnje šolanja je podrobneje razčlenjen v nadaljevanju.

Identiteta

a) Spoznavanje sebe. V prvem šolskem ciklusu se učenec začne zavedati dinamike, preko katere izoblikuje lastno identiteto. Zato premaguje zbeganost, ki mu jo povzročajo spremembe, najprej v njem samem in v njegovih izkušnjah: lahko smo različni (doma, v šoli, z vrstniki; v izbirah, v svojem telesu in v čustvenih odzivih, z osebami istega ali drugega spola; kot se doživljamo sami ali kot nas doživljajo drugi), a ostajamo pri tem zvesti samim sebi. Bistvenega pomena je, da se mladostnik sprašuje o pomembnosti in težavah tega notranjega procesa, preko katerega se iz mnogih notranjih in zunanjih spodbud razvije celovita osebnost; da usklajuje različnosti in da je sposoben naključne dogodke tolmačiti v širšem pomenu. Štirinajstletnik namreč razume, da je smisel, ki ga daje svoji celotni izkušnji in problemom, ki jih doživlja, odločilnega pomena.

V prvem šolskem ciklusu pridobi mladostnik sredstva za obvladovanje čustvenega in intelektualnega nemira, ki je pogosto sad iskanja in uveljavljanja lastne identitete; brez zadrege ga posreduje sovrstnikom, odraslim (staršem, učitelju *tutorju*, drugim učiteljem). Tako je deležen pomoči in najde najprimernejšo pot za spopadanje s težkimi duševnimi stanji in za samostojno reševanje problemov, kar pomeni tudi večjo samozavest, samostojno mišljenje, zaupljivost, veselje do življenja, podjetnost, delavnost, svobodno in odgovorno sodelovanje z drugimi. Sam ali s pomočjo drugih tudi išče rešitve ali racionalne alternative nerešenim bivanjskim, intelektualnim, operativnim, moralnim, estetskim ali socialnim problemom.

V teh letih se v mladostniku močno okrepi sposobnost razumevanja samega sebe in dožemanja svojega odnosa do drugih, s stališča vključevanja v okolje in določanja lastne vloge v njem. Za načrtovanje lastne prihodnosti in za razumevanje odgovornosti, ki jih je treba prevzeti, pa je potrebno razvijati

to sposobnost ne samo z razmišljanjem o lastnih neposrednih izkušnjah, ampak tudi s spoznavanjem izkušenj drugih. To so zlasti izkušnje velikih mož in žensk ali svetovno znanih osebnosti, ki so jih ustvarili umetniki z raznih področij (pesništva, literature, filma, glasbe ...) in ki so človeštvo obogatili s smislom in vrednotami. Zanj je tudi važno, da prevzame pomembne in socialno priznane naloge do ljudi (družinskih članov, sošolcev, odraslih, ostarelih itd.), okolja ali ustanov.

Z vsemi temi vzgojnimi izkušnjami se mladostnik ob koncu prvega šolskega ciklusa aktivno sooča z vedno večjim številom informacij in vedenjskih vzorcev iz zunanjega sveta; ne dovoli, da bi ga nadkriljevale, ampak jih razbira, prepozna, vrednoti. To počne tudi z negativnimi ali pozitivnimi sporočili, ki jih vsebujejo.

b) Odnosi z drugimi. V prvem šolskem ciklusu mladostnik gradi odnose s sovrstniki (kar je najboljši način, da spozna sebe in druge) in z odraslimi (razvije pozitiven mehanizem tekmovanja oz. nasprotovanja, ki mu pomaga razlikovati med pozitivnimi in negativnimi vzorci).

Utrdi si sposobnost, dajati in zahtevati priznanje za stvarne in socialno uspešne rezultate svojega dela; odkriva, kako je težavno, a tudi nujno poslušati razloge drugih, jih spoštovati, biti strpen do njih, z njimi sodelovati in jim izkazovati solidarnost, tudi ko to zahteva napor in notranjo disciplino. Sprašuje se v zvezi z bivanjskimi, moralnimi, političnimi, socialnimi problemi, ko čuti potrebo, da poišče osebne rešitve, ki ne bodo odražale samo nekega splošnega mnenja; postopoma spozna, da je sicer bolje slediti lastnemu prepričanju kot nekritično sprejemati mnenje drugih, vendar nam to še ne jamči, da smo na pravi poti. Zato mora biti vedno pripravljen na kritiko, na dialog in na sodelovanje, da lahko preusmeri in izboljša svoje prepričanje, vedenje in izbire.

c) Usmerjanje. Ob koncu prvega šolskega ciklusa je dijak sposoben razmišljati o svoji bodočnosti s človeškega, družbenega in političnega zornega kota. Zato izoblikuje, izrazi in obrazloži svoj življenjski načrt, ki upošteva opravljeno pot ter se dinamično in evolutivno vključuje v realnost. V ta namen odgovorno in zavestno sodeluje s šolo in družino pri izdelavi

portfolia osebnih veščin; razpoznava posameznike ter družbene in krajevne organizacije, ki lahko prispevajo k oblikovanju in uresničevanju njegovega življenjskega načrta, ter z njimi sodeluje; pripravljen je tudi stalno preverjati primernost odločitev glede lastne šolske in poklicne bodočnosti.

Dosežena kulturna raven

Ob koncu prvega šolskega ciklusa dijak:

- pozna svoje telo in osnove njegovega delovanja; obvlada znanje in spretnosti, ki, začenši s spremembami v organizmu, omogočajo preko telesnih vaj motorično in izrazno dejavnost, organizirano igro, individualno in ekipno športno udejstvovanje ter uravnovešen in skladen osebni razvoj; zna kritično vrednotiti motorične in športne izkušnje, ki jih je sam doživel ali so mu jih drugi posredovali, ter se nauči uporabljati pridobljeno znanje za sojenje pri osnovnih športnih disciplinah; preko športne prakse se nauči ravnanja in usklajevanja z drugimi, ob spoštovanju obstoječih pravil; pri tem odkriva, koliko se mora posameznik angažirati in žrtvovati za uspeh celotne ekipe;
- pozna in uporablja osnove različnih tehnik tihega branja in pravilno glasno bere preprosta znana in neznan besedila; aktivno in pasivno uporablja besedišče, ki je primerno za sporazumevanje o družbenih in kulturnih vsebinah, razume ustna in vizualna sporočila ter vsaj približno dojame njihove implicitne pomene. Zmožen je oblikovati ustna in pisna kratka besedila, ki so kolikor toliko dobro zasnovana (tako z jezikovnega vidika kot z vidika zgradbe sporočila) in ustrezajo raznim sporočanjским položajem; ima jasno predstavo o vrsti in vlogi posameznih besed (besedna analiza) ter o zgradbi enostavnih in zloženih povedi (stavčna analiza), z gotovostjo prepoznava dele povedi (osebek, predmet v tožilniku in v drugih sklonih, prislovna določila, vezniške besede, vrste odvisnikov, vrste povedi itd.), dojame, da vsaka poved izraža neki pomen in je oblikovana v smislu sporočilnosti; prepozna glavne jezikovne in sporočanjejske značilnosti različnih besedil, uporablja poglavitne priročnike (različne slovarje, slovnice itd.), pozna osnove zgodovine maternega jezika, odnosov med materinščino in narečji ter med materinščino in glavnimi evropskimi jeziki; pozna in praktično

uporablja angleški jezik ter kot začetnik drugi jezik Evropske skupnosti; se znajde med glavnimi literarnimi vrstami, preteklimi in sodobnimi (pravljice, bajke, legende, pesnitve, lirski in epski pesmi, gledališče, povesti, romani, potopisi itd.), in si ob spoznavanju enostavnih, a pomembnih del iz naše književnosti in kulture (ki naj se jih tudi uči na pamet) začne razvijati čut za besedno umetnost (pesniško, pripovedno itd.) ter za jasno izražanje misli;

- se zaveda, čeprav v zametku, zgodovinsko-pravnih, jezikovno-književnih in umetniških korenin, ki nas vežejo na klasični in judovsko-krščanski svet, ter italijanske in evropske duhovne in materialne identitete; v ta okvir vključuje razmišljanje o verski razsežnosti človekovega življenja in pouk katoliške vere po določenih konkordatah in poznejših dogovorih; zna se orientirati v prostoru in času ter konstruktivno primerjati različne zemljepisne in zgodovinske stvarnosti. Tako prepoznava značilnosti evropske civilizacije kot tudi podobnosti in razlike med našo in drugimi svetovnimi civilizacijami; zna vključiti v ta okvir prostorske, časovne in kulturne vidike narodne identitete ter identitete dežele in občine, ki jima pripada;

- za izražanje in sporazumevanje ne uporablja samo besednega koda, ampak tudi fotografijo, film, internet, gledališče itd. Razume torej njihov smisel in pomen in vsaj v osnovni obliki tudi tehniko. Prav tako je sposoben interpretirati umetniško stvaritev in jo uvrstiti v glavna zgodovinska obdobja; pozna, bere, razume in predvsem uživa na estetski ravni ob različnih oblikah glasbenega izražanja, tudi tako, da igra kak instrument ali goji petje, z repertoarjem, ki ne izključuje nobenega glasbenega žanra;

- bere časopise in posluša poročila ter se sooča z mnenji, ki jih izražajo; zna izpolniti poštni obrazec, brati avtomobilsko karto, načrt mesta, urnik vlakov, račune javnih storitev itd.;

- izvaja enostavne aritmetične operacije na pamet, pisno in z računalniki, bere različno podane podatke, izmeri neko velikost, izpelje verjetnostni račun, rešuje računske probleme v zvezi s površino in prostornino glavnih geometrijskih teles, obvlada osnovne matematične pojme ter razmišlja o principih in postopkih reševanja; tolmači stvarnost in rešuje probleme ne samo z uporabo besed ali podob, ampak tudi s simbolnim prikazovanjem, ki je značilno za matematiko (števila, liki, mere, grafikoni itd.), s posebnim poudarkom na geometriji; pri reševanju konkretnih in pomembnih

problemov zna najti podatke, jih urediti po določenih kriterijih, jih grafično ponazoriti, tudi z računalniško tehniko, in jih interpretirati; uporablja matematične izraze in simbole za to, da sistematično raziskuje vzroke problemov v različnih kontekstih, da jih obrazloži, predstavi in načrtuje rešitve;

- opazuje stvarnost, da prepozna, tudi z uporabo primernih tehničnih sredstev, relacije med predmeti in velikostmi, regularnost, različnost, nespremenljivost ali spreminjanje v času in prostoru; uspe mu na različne načine opisati ali predstaviti tudi zapletene pojave: s pomočjo risbe, ustnega ali pisnega opisovanja, z oznakami, razpredelnicami, grafikoni, s preprostimi simulacijami; ugotovi pomembne velikosti v zvezi s posameznim pojavom ali procesom in poišče ustrezne merske enote; meri navadne velikosti s pravilno uporabo pripomočkov; raziskuje in razume tipične sestavine naravnega in človeškega okolja v smislu ekološkega sistema; razvija radoveden, pozoren, spoštljiv odnos do narave, razmišlja o lastnih izkušnjah, zanima se za znanstvene probleme in raziskave; zaveda se, da so za razumevanje znanstvenih problemov potrebne operativne definicije in da te lahko dosežemo le z raziskovanjem in z izkušnjami, ki so dokumentirane in se ponavljajo v času; razume, da znanstveni pojmi in teorije niso dokončni, temveč se stalno razvijajo, zato da zajamejo nove, drugačne in čedalje kompleksnejše vidike stvarnosti;

- pozna živalski in rastlinski svet v njegovi raznolikosti; pozna fizično podobo Zemlje in pomen glavnih naravnih pojavov; zaveda se brezmejnosti vesolja;

- je sposoben prepoznati enostavne tehnične sisteme, ugotoviti njihovo funkcijo in opisati njihove značilnosti; analizira in predstavi pojave s pomočjo grafov, tabel, skic ali z logičnimi modeli, npr. s formulami, pravili, algoritmi, podatkovniki itd.; z razumevanjem sledi procesom in postopkom ter jih sam pripravi, zato da si zamisli, načrtuje in izdelava materialne, grafične ali virtualne izdelke po točno določeni metodologiji; vzporeja tehnologijo s socialnimi in okoljskimi razmerami, ki jo pogojujejo; uporablja informatiko za reševanje problemov, z iskanjem gradiva, z grafikoni in s primerjalnimi preglednicami, z reprodukcijo in uporabo slik, z zapisovanjem in arhiviranjem

podatkov, z izbiro internetnih naslovov in s preišljeno uporabo spletnih iskalnikov.

Družbeno sožitje

Ob koncu prvega šolskega ciklusa si je dijak izoblikoval lastno identiteto in pridobil kulturne veščine, zato se zaveda, da mu pripadajo pravice, a da si mora za kvaliteten razvoj družbenega sožitja prevzeti tudi dolžnosti.

V ta namen se odgovorno in samostojno sooča z vsakodnevnimi problemi v zvezi s svojo osebnostjo doma, v šoli in v širši družbeni skupnosti.

Pozna ustavno in upravno ureditev Italije kakor tudi osnove mednarodne ureditve in ureditve Evropske skupnosti ter njune funkcije.

Razmišlja o svojih državljskih pravicah in dolžnostih, tako da v stvarnosti, ki ga obdaja, vsakodnevno preverja svoje zmožnosti, da zastopa, sprejema pooblastila, spoštuje obveze, sprejete v krogu ljudi, v katerem veljajo določena pravila skupnega življenja.

Pri 14 letih mladostnik tudi pozna pravila in razloge preprečevanja težav, ki se pojavljajo kot neravnovesja fizičnega, psihičnega, intelektualnega značaja ali kot težave v stiku z drugimi. Obenem prevzema obveznost, da svoje vedenje uravnava tako, da zagotovi sebi in drugim dobro telesno počutje, ki je povezano s psihološkim, moralnim in socialnim počutjem.

Zaveda se potrebe po pravilni prehrani, ki ustreza njegovim fiziološkim potrebam, in ne sledi stereotipom ali kulturnim vzorcem, ki ustrezajo bolj potrošniški in tržni logiki kot načelom zdrave prehrane; pozna nevarnosti razvad (raba "dodatkov" k normalni prehrani, alkohol, kajenje, mamila, fiziološke spremembe v ritmu spanja) in je tako odgovoren, da se jim izogiba.

Njegovo vedenje je v šoli (tudi na poučnih izletih), na cesti, v javnih prostorih, na prevoznih sredstvih spoštljivo do drugih: zaveda se, kako je važno spoštovati sprejete norme in pravila ter usvojiti pravice, prepovedi in dovoljenja, ki jih vsebujejo.

Končno spoštuje tudi okolje, ga ohranja in skuša izboljšati, saj se zaveda, da gre za skupno premoženje; vede se na najprimernejši način, da zagotovi lastno in tujo varnost v rednih ali izrednih primerih nevarnosti.

POVZETEK

Po dokončanem otroškem vrtcu in po prvem ciklusu šolanja so mladi ob sočasnih vzgojnih spodbudah družine in družbenega okolja sposobni, da

- prepoznavajo in usmerjajo različne oblike svojega gibalnega, čustvenega in miselnega izkustva; zavedajo se (starosti primerno), da so te med seboj odvisne in se povezujejo v celoto, kot osnovo človekove izkušnje;
- se naučijo kritično razmišljati tako o sporočilih na splošno kot kritično preudariti pred sprejemanjem odločitev;
- pri logičnem razčlenjevanju problemov razlikujejo različne stopnje težavnosti;
- v zvezi s sabo svobodno snujejo različne načrte, od bivanjskih do tehničnih, in jih skušajo uresničiti v mejah možnosti; pri tem se zavedajo, da so med zasnovano načrta in njegovo izpeljavo, med zaželenim in doseženim rezultatom neizogibna razhajanja;
- so dovolj razumni, da lahko ocenjujejo sebe, lastna dejanja, dejstva in človeško ter socialno vedenje drugih posameznikov, z merili, ki jih navdihujejo velike duhovne vrednote državljskega sožitja;
- po svoji vesti notranje zaznavajo razliko med dobrim in slabim in so torej sposobni ravnati primerno v svojih življenjskih izbirah ter v družbenih in državljskih odnosih;
- so pripravljene sodelovati z drugimi, tako da tudi sami prispevajo h gradnji boljše družbe;
- se svoji starosti primerno zavedajo lastnih sposobnosti in si na podlagi teh zamislijo in načrtujejo bodočnost; na to se tudi pripravljajo s primernim prevzemanjem odgovornosti;
- si zastavljajo velika vprašanja o svetu, o stvareh, o sebi in drugih, o usodi vsake stvarnosti in skušajo najti smisel, ki bi vse poenotil in opravičil, a se pri tem zavedajo svojih omejitev pri soočanju s tako širokimi in zapletenimi vprašanji.